

Bankbygningen på Os

AV JAN ERIK ØVERGÅRD,
INGULF OS OG TOR ØSTVANG

Når dette leses er trolig den gamle Bankbygningen på Os jevnet med jorden. Rivingen av denne bygningen er et nytt eksempel på hvor svakt vernetanken står i distriktet. - Selv om holdningene er iferd med å endre seg, er det ennå langt igjen. De offentlige myndigheter og folk flest har opparbeidet en viss velvilje overfor brune tømmervegger innenfor et klart avgrenset museumsområde. Men når det kommer ned til de harde realiteter, hvor det må snakkes vern innenfor rammen av reguleringsplaner og økonomi er det fortsatt like enkelt å rive våre kulturminner.

Nedenfor skal det gis en kort rekapitulering av hva som skjedde, da vi som tre privatpersoner forsøkte å gjøre oss til talsmenn for nye tanker i Os kommune. At vi ennå ikke er blitt hørt (bare utskjelt), bevises best ved at ordføreren ikke engang gadd sette saken på formannskapetets sakskart.

I månedsskiftet februar/mars sendte vi følgende saksutredning med tegninger og kart til Os kommune, Tolga-Os Sparebank, Os kulturstyre, Os kulturvernemnd, Fylkeskonservatoren, Riksantikvaren og konservatoren for Musea i Nord-Østerdalen.

TOLGA-OS SPAREBANK. OS (114-42 SUNDSTAD) HAR VI RÅD TIL Å RIVE?

HVEM EIER BYGNINGEN?

Sparebankene ønsker å gi inntrykk av at de er den jevne mann og kvinnes egen bank. I Os er dette ikke langt fra sannheten, og ikke bare fordi Tolga-Os Sparebank er uten konkur-

Banken på Os

ranse i Os. Bygdefolket slutter opp om banken. I stor utstrekning kan en si at det som skjer med banken, og det banken foretar seg, angår de aller fleste i kommunen. Når Tolga-Os Sparebank har bestemt at de vil rive den gamle Bankbygningen i Os sentrum, er det en sak som angår alle osinger, på flere måter. Derfor har vi også lov til å si hva vi mener, og forsøke å forandre et vedtak vi mener er forhastet og feil.

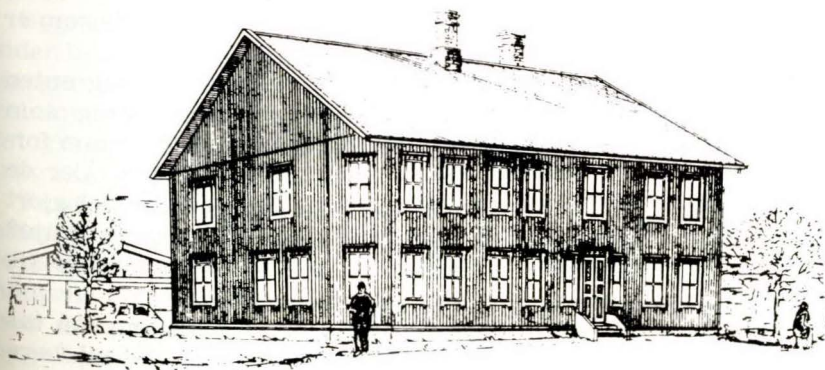
BYGNINGENS STØRRELSE OG MULIGHETER

Våre oppmålinger viser at den gamle Bankbygningen har en grunnflate på 157,5 kvm. Brutto gulvflate for de to etasjene til sammen er 291 kvm. Trekker vi ifra vindfang og trappeoppgang gir dette 246 kvm. brutto nyttbar gulvflate, fordelt med 118 kvm. på første etasje og 128 kvm. på andre etasje.

Bankbygningens utforming gir mange muligheter til rominndeling, men vi har ikke sett det som vår oppgave å komme med noe detaljert forslag til bruk av bygningen. Det kan løst antydes at første etasje vil egne seg godt til offentlige formål. Vi

har forstått det slik at Os kommune for tiden langt fra har tilfredsstillende kontorforhold for alle sine etater. En del av dette problemet vil kunne løses ved å ta ibruk første etasje i Bankbygningen. Det er heller ikke noe i veien for å ta i bruk andre etasje til kontorformål. Adkomsten til andre etasje i Bankbygningen er fullt på høyde, og vel så det, med adkomsten til enkelte av de lokaler kommunen i dag bruker til kontorer. På den annen side vil det fortsatt være mulig å nytte deler av bygningen til boligformål. Saneres Bankbygningen, forsvinner det tre leiligheter. Når man i tillegg vet at også andre boliger i sentrum er truet, bør det ikke være tvil om at utviklingen går mot et stadig sterkere press på et fra før stramt bolig/tomtemarked.

De undersøkelser vi har gjort, viser at et kostnadsoverslag for restaurering og fullisolering av Bankbygningen vil ligge på 550 000-600 000 kroner inkl. merverdiavgift. Dette gir en pris på ca. 2 000 kroner pr. kvm. brutto gulvflate, altså langt rimeligere enn om det skulle settes opp et nybygg, enten det er til kontor- eller boligformål, i samme størrelse.

Et argument mot bevaring av Bankbygningen der den står, er at den «stjeler» parkeringsplasser foran det nye forretningsbygget. Vår planskisse over området, viser at det vil være fullt mulig å opparbeide ca. 30 parkeringsplasser, selv om Bankbygningen får stå. Dette skulle være fullt ut tilstrekkelig. Argumentasjon med at Bankbygningen ligger i veien for det nye forretningsbyggets funksjon, faller på sin egen urimelig-

het. For kommunen vil det være både uriktig og lite klokt å legge seg på linje hvor man etterkommer et krav om at den eldre sentrumsbebyggelsen må saneres til fordel for «fri sikt» og parkeringsplasser. De disponible arealer i sentrum er så begrenset at man straks er ute i alvorlig uføre, hvis særegne hensyn får gjøre seg gjeldende.

BEVARINGSVERDIEN

Vi viser her til vedlagt uttalelse fra konservator Per Hvamstad ved Musea i Nord-Østerdalen?

OS SENTRUM I FREMTIDEN?

Når vi reiser krav om at Os kommune skal gå inn for bevaring av Bankbygningen, har vi to siktemål. For det første ønsker vi å slå fast bygningens *v e r n e v e r d i* og *n y t t e v e r d i*. Dernest ønsker vi å gi støtet til en debatt om hvordan kommune-sentret skal se ut om noen år. Som osinger identifiserer vi oss på mange måter med hvordan sentrum ser ut, og vi må finne ut i hvilken retning utviklingen bør gå. Dette er en debatt som skulle vært tatt for lenge siden, men det er desto viktigere at den kommer nå, slik at vi kan redde det lille som er igjen av den særegne sentrumsbebyggelsen.

De fleste av de eldste bygningene i sentrum er i dag enten revet eller ødelagt gjennom tilbygging/modernisering som ikke hører hjemme i bygningsmiljøet. Ønsker vi at denne forflatningen skal gå videre? Har de kommunale etater eller de folkevalgte ofret noen tanker på bygningsmiljøet? Er det gjort forsøk på å tilpasse nye bygninger i det eksisterende miljø? Ønsker man overhodet å bevare noe av det opprinnelige Os sentrum?

Etter vårt syn er det innlysende at denne debatten må tas før der gis tillatelse til riving av Bankbygningen. Det vil være tragi-komisk om man tar en slik debatt umiddelbart etter rivingen av den kanskje mest verdifulle bygningen i sentrum.

KONKLUSJON

1. Os kommune gjør de nødvendige vedtak for i første omgang å utsette rivingen av Bankbygningen. Det innhentes kostnadsoverslag for restaurering/fullisolering. Fremtidig eiendomsforhold avklares og bygningens nytteverdi drøftes i tilknytning til kommunens behov for kontorlokaler/boliger.

2. Os kommunestyre tar en generell debatt om sentrumsbebyggelse, og hvordan den bør utvikle seg. I en slik debatt bør selvsagt også kulturstyret/kulturvernnemnd m.fl. trekkes inn på et tidlig stadium. Denne debatten må komme tidlig i arbeidet med reguleringsplan for sentrum, og før det gis tillatelse til riving av den gamle Bankbygningen.

BANKBYGNINGEN I OS SENTRUM - BEVARINGSVERDIEN

Eiendommen Sundstad (114-42) i Os sentrum hadde vært på flere hender, inntil den tidlig på 1920-tallet ble overdratt til Tolgen Sparebank.

Den eldste branntakstbeskrivelsen på Bankbygningen, fra 5. desember 1887, der eiendommen forresten kalles Frydenlund, forteller at det var «Handelsmand» P. C. Bakke som den gang eide bygningen og eiendommen for øvrig. Bygningen inneholdt i 1887 «krambod» med pakkbu og en leilighet med kjøkken, to stuer, to kammers og to ganger i første etasje. Sannsynligvis er det P. C. Bakke som er byggherre og den ble oppført i tiårsperioden 1877-1887 en gang. Andre etasje ble ikke innredet før i 1890.

Bygningens fasade mot veien og sentrum har vært uendret siden bygningen ble oppført, med et lite spørsmålstegn ved inngangen på hjørnet. Men trolig var dette inngangsdøren til forretningen som må ha ligget der banken har kontor i dag. Et fotografi fra 1904 viser i hvert fall at bygningen også da hadde inngang på hjørnet.

Fasaden mot bakgården har måttet tåle flere forandringer siden bygningen ble reist, og en kan trygt slå fast at dette i dag er den minst vakre delen av bygningen. Men det vil med forholdsvis enkle midler være mulig å gi bygningens bakside et mer stilriktig utseende, kombinert med en ny hovedinngang til bygningen fra baksiden.

Ved bevaring bør det drøftes om bygningen helt skal tilbakeføres til sitt opprinnelige utseende, men med «blinde» utganger både midt på fasaden og på hjørnet, siden inngangen til huset foreslås lagt til baksiden. Man kan også vurdere å skifte ut døra på hjørnet med et vindu.

Os sentrum er vokst opp rundt den gamle jernbanestasjonen og Rørosbanen som ble ferdig i 1877. Før jernbanens tid besto denne delen av Os av skog og noe gardsbebyggelse, med dyrka-

mark. Sentrum fikk et naturlig tyngdepunkt med stasjonsbygningen mellom det som i dag er Bankbygningen, på den ene siden, og nåværende Gjelten-eiendommen på den andre siden.

Bankbygningen har vært en naturlig «hjørnestein» i sentrumsbebyggelsen helt fram til i dag. Ikke minst gjelder det etter at den gamle stasjonsbygningen ble revet. Fjerner man Bankbygningen, fjerner man samtidig et vesentlig innslag i sentrumsbildet og et av de eldste hus i «stasjonsbyen».

I likhet med de andre «stasjonsbyer» i Nord-Østerdalen har også Os gått gjennom store forandringer. Tettstedene blir mer og mer lik over hele landet. Bankbygningen knytter seg nært til utviklingen av Os sentrum og de lokale forhold. Bankbygningen er imidlertid også interessant i landssammenheng, med sin karakteristiske utforming fra sist i forrige århundre. Bankbygningen bør derfor bevares og passes inn i planene for videre utvikling i Os sentrum.

Per Hvamstad konservator

Siden vi reiste saken har følgende skjedd:

Alle lokalavisene og lokalradioen omtaler vårt initiativ.

7. mars: Kontorsjefen oversnder saken til bygningsrådet, for å prøve om det er gitt tillatelse til å rive bygningen (Vi er ikke blitt informert om dette spørsmålet har vært oppe i bygningsrådet).

9. mars: Riksantikvaren støttervårt initiativ.

13. mars: Tolga-Os Sparebank skriver til kommunen og konkluderer med at det er for seint å reise spørsmålet om vern nå. De mener det nye forretningsbygget vil «falle godt inn i miljøet, og blir en naturlig del av Os' nye sentrum».

(Det har til dags dato ikke vært drøftet i kommunale organ hvordan Os sentrum bør se ut i framtida. Arbeidet med reugleringsplan har hittil stort sett bare bestått i å ajourføre kartene etter hvert som hus er revet eller bygd. Byggeskikk og arkitekturvern har tydeligvis vært ukjente begrep for såvel bygningsråd som genralplanutvalg/formannskap).

19. mars: Kulturstyret vedtar mot 1 stemme at de ikke kan tilrå Bankbygningen vernet. De støtter seg til argumentasjonen fra Sparebanken.

20. mars: Vi skriver leserbrev i alle lokalavisene, hvor vi stiller bl.a. Sparebanken en rekke konkrete spørsmål (Ikke besvart).

20. mars: Fylkeskonservator Anne Merete Knudsen støtter vårt initiativ.

4. april: Ordfører Tore Christoffersen skriver i brev til oss at han anser tillatelsen til riving gitt, og at han ikke kan se noen grunn til å ta saken opp igjen. Saken vil likevel bli forelagt formannskapet.

19. april: Saken drøftes i formannskapet, utenom sakskartet. Ordføreren gis støtte for de synspunkter som framkom i brev av 4/4.

Oss bekjent er saken ikke blitt drøftet i kulturvernemnda for Os kommune.

16. mai: Førsteantikvar Ola H. Øverås og bygn.kons. Arne Madsen fra Riksantikvaren, sammen med konservator Per Hvamstad er på befarings, bl.a. for å vurdere om det er grunnlag for midlertidig fredning etter den nye kulturminneloven.

Representantene for Riksantikvaren fastholder sitt syn om at bygningen bør vernes. Imidlertid er det vanskelig å gå til midlertidig fredning, når den lokale opinion omtrent fullstendig mangler.

Saken drøftes også med kommuneingeniøren, særlig spørsmålet om når rivningstillatelse gis og utarbeiding av reguleringsplan for Os sentrum.